

УДК 330.53.338.27

В.С. Степура, к.е.н.

ГАЛУЗЕВИЙ ВПЛИВ НА ЦІНИ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Національний авіаційний університет, м. Київ, sad@nau.edu.ua

Будівництво – специфічна галузь народного господарства, ціна на продукцію якої залежить від вартості задіяних ресурсів інших галузей. Встановлення певних співвідношень між цінами галузей і можливість їх передбачення дозволяє заздалегідь формувати роботу будівельних організацій і запаси необхідних ресурсів.

Ключові слова: ціна, будівництво, міжгалузевий баланс, будівельна продукція.

Вступ. На ціну будівельної продукції впливає значна кількість чинників. До основних з них можна віднести: стан грошової сфери; співвідношення попиту та пропозиції; якість продукції; конкуренція; державне регулювання цін; економічний стан галузей народного господарства та інші. Будівництво – це специфічна галузь народного господарства, де ціноутворення базується на нормативно розрахункових показниках і поточних трудових і матеріально-технічних ресурсів. Але нормативні показники відображають лише кількісне співвідношення використання ресурсів і поза увагою залишається питання формування вартості ресурсів, а отже і ціни на будівельну продукцію. Відомо, що у будівництві використовуються не тільки трудові ресурси, але й продукція майже всіх галузей народного господарства: електроенергія; машини та механізми; паливно-мастильні матеріали; вироби легкої промисловості; приладобудування; сільського господарства; металургії і інших. Таким чином призупинення виробництва, або виникнення дефіциту певної продукції (ресурсу) з якихось причин в одній з галузей неминуче позначиться на ціні ресурсу, а отже і на ціні будівельної продукції.

Будівництво в системі народного господарства, з одного боку, є галузю, яка створює продукцію для всіх інших галузей, а з другого, – споживачем різної продукції більше 70 галузей промисловості [1 с.22-23].

Науково-технічний прогрес приводить до підвищення питомої ваги матеріальних затрат у вартості продукції будівництва, збільшення питомої ваги продукції машинобудування, металургійної, хімічної і інших, отже і до розширення міжгалузевих зв'язків [2 с.20].

Міжгалузеві зв'язки характеризуються показниками повної фондомісткості будівництва з урахуванням фондів, які використовуються в інших галузях для виробництва продукції, що споживається у будівництві.

Більшість організацій і підприємств, які беруть участь у будівництві та його забезпеченні, адміністративно не підпорядковані одне одному; вони мають повну фінансово-господарську незалежність. Ці організації переважно входять до складу різних міністерств і відомств. Такі чисельні зв'язки ускладнюють процес будівництва, вимагають координації діяльності сторін. Крім того, прямі і зворотні зв'язки існують і всередині самої будівельної галузі – це зв'язки між окремими учасниками будівельного виробництва.

Аналіз і розрахунок оптимальних міжгалузевих зв'язків будівництва є одним із найважливіших факторів забезпечення пропорційного та збалансованого розвитку народного господарства країни.

Постановка завдання. З метою визначення взаємозв'язків формування ціни на певний ресурс, використовуваний у будівництві та на продукцію інших галузей, розглянемо, як приклад, міжгалузевий баланс виробництва та перерозподілу продукції.

Міжгалузевий балансовий метод використовується для аналізу та планування виробництва і перерозподілу продукції на різних рівнях – від окремого підприємства до народного господарства в цілому. Він забезпечує складення повністю збалансованих, внутрішньо узгоджених планів, полегшує дослідження встановлених пропорцій, дозволяє визначитись зі стратегією виробництва продукції в межах короткострокового періоду, автоматизувати найбільш складні ділянки досліджень і вибір оптимального варіанту.

Вирішення поставленого завдання. Міжгалузевий баланс на рівні народного господарства відображає виробництво та розподіл суспільного продукту у галузевому розрізі, міжгалузеві виробничі зв'язки, використання матеріальних і трудових ресурсів, створення і розподіл національного доходу. Принципову схему балансу звітності за один рік у вартісному виразі можна представити у вигляді таблиці 1.

Основу балансу становить сукупність усіх галузей матеріального виробництва, у таблиці їх кількість дорівнює n . Кожна галузь двічі фігурує у балансі: як виробнича, так і споживча. Галузі, як виробнику продукції відповідає певний рядок, як споживачу продукції – відповідна колонка.

Якщо номер будь-якої виробничої галузі позначити через i , а будь-яку із споживчої галузі через j , то на перетині рядка i та колонки j величину x_{ij} розуміють як вартість засобів виробництва вироблених у i -й галузі і спожитих у якості матеріальних витрат у j -й галузі.

У колонках балансу відображається структура матеріальних витрат і чистої продукції кожної галузі. Якщо у таблиці 1-а галузь – це виробництво електроенергії, 2-а – вугільна промисловість, тоді величина x_{11} вказує вартість електроенергії, використаної всередині 1-ї галузі для власних виробничих потреб. Величина x_{21} відображає витрати вугілля на виробництво електроенергії. В цілому колонка $x_{11}, x_{21}, x_{31}, \dots, x_{n1}$ характеризує структуру матеріальних витрат 1-ї галузі за звітний рік у розрізі галузей-постачальників. Зазвичай, при складанні міжгалузевого балансу за звітний рік, Комітет Статистики України розглядає близько 86 галузей, але при формуванні звіту їх агрегують і групують до 35. Але це зовсім не впливає на вказані міжгалузеві взаємозв'язки.

У балансі відображені не тільки матеріальні витрати, але й чиста продукція галузей. Так чиста продукція 1-ї галузі характеризується сумою оплати праці v_1 , відрахування на соціальні заходи d_1 , чистим прибутком m_1 . Сума матеріальних витрат і чистої продукції дорівнює валовій продукції галузі, т.т. для 1-ї галузі – величина X_1 . Для будь-якої споживаючої галузі таке співвідношення буде мати вигляд: $X_j = \sum_i x_{ij} + v_j + d_j + m_j, i = \overline{1, n}$. (1)

Наведена формула охоплює систему з n рівнянь, що відображають вартісний склад продукції всіх галузей матеріального виробництва. Структура рівнянь вартісного складу повністю відповідає відомій формулі $p = c + (v + d) + m$, де під значенням c розуміють перенесену на продукт вартість, а під $(v + d) + m$ – нову вартість, яка розкладається на необхідний і додатковий продукт.

Рядки міжгалузевого балансу містять дані про розподіл річного обсягу продукції кожної галузі. Так у рядку 1-ї галузі величини $x_{11}, x_{12}, x_{13}, \dots, x_{1n}$ вказують кількість електроенергії, витраченої для власних потреб, у вугільній промисловості та всіх інших галузях. Величина y_j – це витрати електроенергії поза сферою матеріального виробництва, т.т. для цілі кінцевого споживання (домашні господарства, приватні підприємства, які

Таблиця 1

Схема міжгалузевого балансу

Галузі споживачі \ Галузі виробники	1	2	3	...	n	Кінцева продукція	Валова продукція
1	x_{11}	x_{12}	x_{13}	...	x_{1n}	y^1	X_1
2	x_{21}	x_{22}	x_{23}	...	x_{2n}	y^2	X_2
3	x_{31}	x_{32}	x_{33}	...	x_{3n}	y^3	X_3
...
n	x_{n1}	x_{n2}	x_{n3}	...	x_{nn}	y^n	X_n
Заробітна плата	v_1	v_2	v_3	...	v_n	$v_{кін}$	
Відрахування на соцзаходи	d_1	d_2	d_3	...	d_n	$d_{кін}$	
Чистий прибуток (змішаний прибуток)	m_1	m_2	m_3	...	m_n	$m_{кін}$	
Валова продукція	X_1	X_2	X_3	...	X_n		

обслуговують домашні господарства, державне управління, послуги шляхового господарства тощо). Сума показників першого рядка приводить до того ж результату, що і сума у першій колонці, оскільки мова йде про одну і ту ж величину – про всю вироблену протягом року продукцію у вартісному виразі X_1 .

Для будь-якої виробничої галузі будемо мати: $X_i = \sum_j x_{ij} + y_i, i = \overline{1, n}$. (2)

Звичайно, рівнянь такого виду буде n ; вони називаються рівняннями розподілу або рівняннями використання продукції галузей матеріального виробництва. Таким чином розглянуті показники балансу з окремих галузей показують вартісну структуру річної продукції та розподіл цієї продукції за напрямками використання. Але ці показники можна розглянути з дещо іншої точки зору – у розрізі його укрупнених складових частин. Виділяються чотири частини, які мають різний економічний зміст – квадранти балансу. У таблиці 1 кожен квадрант позначений римською цифрою (I квадрант і т.д.). Перший квадрант містить потоки засобів виробництва. Дані цього квадранту відіграють вирішальну роль при аналізі структури матеріальних витрат галузей, співвідношень і виробничих зв'язків між галузями, потоків у системі матеріально-технічного забезпечення. Другий – вказує на кінцеву продукцію всіх галузей матеріального виробництва, яка виходить зі сфери виробництва на використання і накопичення. У розгорнутій схемі балансу третій квадрант містить різні види прибутку робітників матеріальної сфери виробництва й

інших видів прибутку.

Четвертий квадрант відображає кінцеве розподілення та використання національного прибутку, які вкрай необхідні при визначенні прибутку та витрат населення, джерел фінансування капітальних вкладень, поточних витрат неvirобничого сектору, аналізу загальної структури кінцевого прибутку по групах споживачів.

Виходячи з аналізу міжгалузевого балансу можна чітко визначити постачальників матеріальних ресурсів для будівництва, обсяги постачання, а також основних споживачів будівельної продукції. Але особливе значення має можливість передбачення зміни ціни на будівельну продукцію. Справа в тому, що більшість підприємств таких енергетичних галузей як електроенергетика, газова, нафтодобувна, нафтопереробна, вугільна приватизовані і їх дії інколи непередбачувані з метою отримання значних прибутків. Тому зміна хоча б одного показника колонки у другому квадранті однієї з галузей неминуче відобразиться на витратах інших галузей споживачів.

На підставі аналізу процесу формування міжгалузевих взаємозв'язків [3] і проведених досліджень [4] було з'ясовано, що зміна витрат на заробітну плату на один відсоток у будь-якій з галузей народного господарства призводить до збільшення оптових цін (послуг) в енергетиці приблизно на 0,23, в металургії та будівництві менше 0,1, а в таких галузях як зв'язок, житлово-комунальне господарство він досягає 0,27%. В цілому в сфері матеріального виробництва збільшення заробітної плати на 1 відсоток позначиться підвищенням цін не більше, ніж на 0,2-0,8 відсотка. Це пов'язане з низькою питомою вагою цієї складової у виробничих затратах.

Стосовно впливу на зміну цін на продукцію (послуги) в промисловості та народному господарстві від підвищення цін (витрат) окремої галузі, то в даному разі відбувається їх значне підвищення. На інтегральні показники цін (індекси цін) при одних і тих же змінах попиту впливає питома вага галузей, продукція яких споживається. Результати збільшення цін на продукцію окремих галузей на 10% і наслідки підвищення наведені у таблиці 2.

При одночасному підвищенні цін (індексів) на 10% у наведених галузях відбудеться зростання цін на продукцію і в самих галузях. У будівництві ціна на будівельну продукцію зросте на 1,83 відсотка і на 2,29 відсотка в народному господарстві, у чорній металургії та машинобудуванні відповідно на 3,93 і 3,62 відсотка. Основний приріст ціни у будівництві відбудеться за рахунок збільшення витрат на продукцію чорної металургії, електроенергетики, машинобудування та металообробки, питома вага яких у будівництві значна. Останнім часом дещо підвищилась питома вага продукції хімічної та нафтохімічної промисловості, що до деякої міри сприятиме підвищенню цін на будівельну продукцію.

Висновки. На підставі вище наведеного можна заздалегідь передбачити можливе зростання цін на будівельну продукцію, відслідковуючи ціни на продукцію галузей-постачальників і заздалегідь вирішити питання запасу необхідних для будівництва обсягів ресурсу.

Список літературних джерел

1. Рогожин П.С., Гойко А.Ф. Економіка будівельних організацій. – Київ: Видавничий дім «Скарби», 2001. – 448 с.
2. Тугай А.М., Шилов Е.Й., Гойко А.Ф. Економіка будівельної організації: курс лекцій. – Київ, Міленіум, 2002. – 224 с.
3. Степура В.С. Міжгалузеві зв'язки у галузі “Будівництво” на рівні промислового дизайну та моніторинг цін. //Культурологічні засади технічного та промислового дизайну у системі суспільних відносин. – Київ, НАУ, 2004 р. 85-88 с.
4. Чиркін Б.П., Степура В.С. і ін. Моделювання процесів комплексного прогнозування показників динаміки цін в галузевому розрізі на ПЕОМ: основні методичні підходи (наук. звіт). – К., НА з питань інформатизації при Президентіві України ДНДПМЕ НАН України, 1998.

Таблиця 2
Вплив зміни цін на продукцію (тарифів на послуги) окремих галузей

Галузі, ціни на продукцію (послуги) яких збільшуються на 10%	Наслідки зростання на 10% цін на продукцію окремої галузі	
	в промисловості	в народному господарстві
Електроенергетика	3,78	3,54
Нафтопереробна промисловість	2,40	2,60
Нафтодобувна промисловість	2,87	3,03
Газова промисловість	2,49	2,86
Вугільна промисловість	2,90	2,84
Чорна металургія	3,93	3,43
Кольорова металургія	2,04	2,12
Хімічна та нафтохімічна промисловість	2,47	2,42
Машинобудування та металообробка	3,62	3,21
Будівництво	1,83	2,29
Сільське господарство	1,83	2,67
Транспорт (вантажний)	1,83	2,32